

ÖZGÜR İRADENİN YOK EDİLİŞİ: BURGESS'İN OTOMATİK PORTAKAL'INDA SUÇLU OLMAK *

Ceylan Yaşar**

Özet: Karanlık, korku dolu ve kişinin içerisinde yer almayı asla istemeyeceği bir gelecek tablosu çizen distopik eserler günümüz toplumlarının içerisinde bulunduğu tehlikeleri gözler önüne sermesi açısından oldukça önemlidir. Temel hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı veya tamamen ortadan kaldırıldığı distopyalarda, birey ve toplumun özgür iradesi her zaman tehlike altındadır. Bir seçim veya seçme hakkından söz etmenin mümkün olmaması distopyaları benzerlerinden ayıran temel noktalardan biridir.

Bu çalışmanın temelini de distopik edebiyatın önemli eserlerinden biri olan Anthony Burgess'in *Otomatik Portakal* adlı eseri oluşturmaktadır. Şiddetin kol gezdiği ve kimsenin güvende olmadığı karabasan gibi bir gelecek atmosferinde cereyan eden olaylara şahit olduğumuz bu eser, suçu ortadan kaldırmada kullanılacak yöntemlerin nasıl olması gerektiği sorusunu tekrar düşünmemizi sağlamaktadır. Suç işleyen bireylerin uygulamaya konan yöntemler aracılığıyla adeta birer köleye dönüştürüldüğü ve özgür iradelerinin yok edildiği bir ortamda "birey" olmanın imkânı sorgulanmıştır. Bu bağlamda klasik ceza sistemlerinin yeterliliği eserin ana hatları üzerinden ele alınmıştır.

Şiddet, şiddet eğilimi, suç ve tüm bunlarla bağlantılı olarak kişinin seçme hürriyetinin tartışma konusu edildiği eserin analizinde Rousseau'nun toplum sözleşmesi kuramı ve Weber'in devletin şiddet kullanımına dair görüşlerinden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda "Çözümün anahtarı devletin yaptırımlarında mı gizlidir?", "Suçun önlenmesi devletin ne kadar sert vurduğuyla mı alakalıdır?", "Devlet düzen ve istikrarı sağlamak için ne kadar ileri gitmelidir?", "İdeal düzen ancak bireyin özgür iradesinin ortadan kaldırılmasıyla mı mümkündür?", gibi pek çok soru göz önünde bulundurularak hukuk, etik ve özgür irade kavramları mercek altına alınmıştır.

Anahtar kelimeler: distopya, ütopya, özgür irade, seçme hürriyeti, şiddet, suç.

* Bu çalışma, 24-25 Kasım 2018'de Eskişehir'de, Hukuk Kuramı ve Eskişehir Okulu tarafından düzenlenen *Hukuk ve Distopya* başlıklı sempozyumda sunulmuştur.

** Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Lisans Mezunlu.

1. Giriş

İdeal toplum düzeni her çağın tartışılan problemlerinden biri olmuştur. Bu problemin çözümü çoğu zaman bir hayal ve fanteziden öteye gidememiş dolayısıyla edebiyatın kurmaca dünyası da bu hayallerin gerçekleştirilme mecrası haline gelmiştir. Her şeyin tıkırında işlediği bir toplumsal sisteme duyulan özlem ütopyaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kelime anlamı olarak “olmayan yer” anlamına gelen ütopya kavramı ilk olarak Thomas More tarafından türetilmiştir. Kavramı literatüre kazandıran kendisi olsa da daha eski tarihlerde de ideal toplum yapısı üzerine verilen birkaç eser göze çarpmaktadır.

Ütopyaların karşısında konumlanan distopyalar ise aksine oldukça karamsar ve korkutucu bir gelecek tablosu sunmalarıyla benzerlerinden ayrılmaktadır. Ütopyalarda görmeye alıştığımız halinden oldukça memnun birey yerini korku ve dehşet içerisindeki bireye bırakmaktadır. Bireyin kendini güvende hissedeceği bir ortamdan mahrum oluşu bu dehşet ve korkunun temel sebebini oluşturmaktadır. Toplumsal düzen, yalnızca küçük bir azınlığın çıkarlarına hizmet eden yozlaşmış ve çarpık bir hal almıştır dolayısıyla da böyle bir toplum yapısında bireyler ve gruplar her an tehlike altındadır. Her türlü baskı ve şiddet ortamının mevcut olduğu bu eserlerde kişilerin hür iradesi kısıtlanmakta, kişiler itaate zorlanmakta ve boyun eğmek bir zorunluluk halini almaktadır.

Distopya edebiyatının önemli eserlerinden biri olan Anthony Burgess'in *Otomatik Portakal*'ı bu çalışmanın ana konusunu oluşturacaktır. Burgess'in oldukça korkutucu ve tehlike dolu bir atmosfer çizdiği bu eser hayatları şiddet üzerine kurulu gençlerin etrafa dehşet saçtığı bir gelecekte geçmektedir. Şiddet teması üzerinden şekillenen roman, suç ve suçun önlenmesine dair ceza sistemlerinin de bir eleştirisi niteliğindedir. Klasik ceza sistemlerinin suçu önlemede yeterli olmadığını gören iktidar uygulamaya koyduğu yeni bir yöntemle suçluları adeta birer köleye dönüştürmekte, özgür iradesi yok edilen ve seçme şansı elinden alınan birey ise iplerini iktidarın tuttuğu bir kukladan farksız olmaktadır. Romanın başkahramanı Alex'in başından geçenlere yakından tanık olduğumuz bu roman bizleri modern toplumun önemli tehlikelerinden birine karşı uyarmaktadır; özgür iradenin yok edilişi.

Romanda şiddet, suç, özgür irade ve seçme hürriyeti gibi kavramların önemle altının çizilmesi ayrıca bu konuların günümüzün de en güncel tartışmalarının temelinde yer alması bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturacaktır. Burgess romanında özgür irade ve seçme hürriyetinin önemini vurgularken, bu hakların yok

edilmesinin ne denli tehlikeli olabileceğini de bizlere göstermektedir. Tüm bunlar göz önüne alınacak ve bu bağlamda eser analiz edilirken Rousseau'nun toplum sözleşmesi kuramı ve Weber'in devletin şiddet kullanımına dair görüşlerinden yararlanılacaktır. Çalışma kapsamında "Çözümün anahtarı devletin yaptırımların da mı gizlidir?", "Suçun önlenmesi devletin ne kadar sert vurduğuyla mı alakalıdır?", "Devlet düzen ve istikrarı sağlamak için ne kadar ileri gitmelidir?", "İdeal düzen ancak bireyin özgür iradesinin ortadan kaldırılmasıyla mı mümkündür?" gibi sorular eserin ana hatları da dikkate alınarak cevaplanacaktır.

2. Korku ve Uyuşturma İmparatorluklarına Hoş Geldiniz: Distopyalar

İdeal toplum düzenine dair temenniler gerçek hayatta çoğu zaman karşılığını bulamamış dolayısıyla da bir hayalden öteye gidememiştir. Bunun tezahürü olarak da edebiyatın kurmaca dünyası ütopyaların ortaya çıkışına sahne olmuştur. İlk olarak Thomas More tarafından kullanılan ütopya kavramı kelime olarak iyi yer anlamına gelmekte ve her şeyin yolunda olduğu bir toplumsal düzene işaret etmektedir. Yazarın hayalinde kurguladığı ve içinde yaşamayı umduğu ancak hayalden ibaret olan bir yerdir.

Savaşların ve kıtlıkların tarihin başlangıcından beri insanlığın yakasını bırakmaması ütopyaların hayallerden öteye gidemediğinin de en büyük kanıtıdır. Yaşanan savaşlar ve kıtlıklar hem bireyler hem de toplumlar için her zaman daha zorlu koşulları doğurmuş, savaş ve kıtlıkların olmadığı dönemlerde bile insanlık tarihi pek de altın çağlar yaşamamıştır. Bu nokta ise bizi ütopyaların hayalî dünyalarından daha gerçekçi bir tablo sunan distopyaların karanlık dünyalarına götürmektedir.

Ütopyanın zıddını veya karşıtını ifade eden bir anlama sahip olan distopya sözcüğü ilk kez İngiliz düşünür John Stuart Mill tarafından 1868 yılında; kaos, zorbalık ve savaşların varlığına işaret eden "kötü bir yer" anlamında kullanılmıştır (Roth, 2005: 230). Özellikle edebiyat ve sinema dünyasında kendine oldukça yer bulan distopyalar geleceğe dair karanlık tablolar sunmaktadır. Nasıl ki ütopya bireylerin içerisinde yaşamayı arzu ettikleri dünyayı resmediyorsa distopyalar da aksine bireylerin içerisinde yaşamayı asla istemeyecekleri bir kâbusu temsil etmektedir.

Baskıcı ve totaliter rejimler bu kâbusun başlangıcını oluşturmaktadır. Gücü elinde bulundurmak ve kaybetmek istemeyen iktidarlar için Machievelli'nin "Amaca ulaşmak için her araç meşrudur." sözü adeta bir motto halini almıştır. İktidarın, devamlılığını sağlaması için ise kullanabileceği pek çok yöntem vardır.

İktidarın bu noktada kullandığı en etkili yöntemlerden biri korku yaratmaktır. Kaynağı belirli veyahut belirsiz bir şekilde yaratılan korku aracılığıyla itaati devamlı kılmanın yolu da bulunmuş olur. Bu sebeptir ki neredeyse tüm distopyalarda iktidarlar bireylerine ilk olarak korkmayı öğretmektedir. Birey, öncelikle hem kendisi hem de sevdiklerinin can güvenliği için korkmalıdır çünkü yapacağı en küçük yanlış ona pahalıya patlayabilmektedir. Birey, görünen veya görünmeyen düşmanlardan korkmalı, ülkesine her ne koşulda olursa olsun sadık olmalıdır çünkü pusuda bekleyen düşman saldırıya geçmek için fırsat kollamaktadır. Birey mevcut iktidardan da korkmalıdır çünkü iktidara başkaldıranların uğradığı talihsiz akıbete uğramak tehlikesiyle karşı karşıyadır. Birey böylelikle sonu gelmez bir korku sarmalının içine itilerek çaresiz bırakılmaktadır. Gerçek duygularını maskeleyen, öfkesini yutan, nefretini yalancı bir gülümsemenin ardına saklayan bireyin bunu yapmasının en büyük sebebi iliklerine kadar işleyen bu korkudur.

Baskı ve denetim mekanizmaları iktidarın devreye soktuğu bir diğer yöntemdir. Her anlamda baskı altına alınan birey ve toplum, denetim mekanizmaları aracılığıyla kontrol edilebilir hale gelmektedir. İktidarın asıl istediği, kolayca kontrol edebileceği bireyler yaratmaktır çünkü iktidar kontrol edebildiği ve bunu devam ettirebildiği sürece var olabilmektedir. Yapılan her şey bu amaca hizmet etmektedir. Gözetim aracı olarak işlev gören televizyonlar (George Orwell,1984), seçilen kişilerin ölümüne yarıştırdığı, tek bir kazananın olacağı oyunlar (Suzanne Collins, *Açlık Oyunları*), amaca hizmet eden ve sürekli tüketen şişelenmiş bireyler (Aldous Huxley, *Cesur Yeni Dünya*), düşünme eylemini yok etmek için kitap yakan itfaiyeciler (Ray Bradbury, *Fahrenheit 451*) ve daha pek çoğu iktidarın kontrol takıntısından kaynaklanmaktadır.

Kontrol takıntısının temelinde özgür iradeye sahip bireyin iktidar açısından tehlike oluşturması yatmaktadır. Düşünen, sorgulayan, eleştiren ve daha iyisini talep eden bireyden kurtulması gerektiğinin farkında olan iktidar çareyi bireyi ve onun özgür iradesini baskı altına almakta veya yok etmekte bulur. Bunu şiddet ve korkuyu kullanarak yapabileceği gibi, beyin yıkayıcı şovlar ve eğlence endüstrisi ile kişiyi uyuşturarak da yapabilir.

Ancak iktidarın kullandığı bu yöntemler beraberinde bir direnişi de getirmektedir. Çünkü Newton haklıdır ve evrenin temel kuralları iktidarlar için de geçerlidir: Her etki karşılığında eşit kuvvette ters yönde bir tepki oluşturmaktadır. Bu yüzden de baskı ne kadar fazla olursa olsun neredeyse tüm distopik evrenlerde iktidarlar direnişle karşı karşıya kalmaktadır. Baskılanan bireylerin veya toplumların mutlaka bir kırılma noktaları olmaktadır. Yıllarca belki de yüzyıllarca süredir totaliter

düzenlerde bardağı taşıran son damlalar, direnişin fitilini ateşleyen ilk kıvılcımlardır. Bu direniş tek bir kişiyle sınırlı kalıp oldukça kısa vadeli olabilirken, giderek büyüyen ve tüm toplumu içine alarak iktidarı deviren bir harekete de dönüşebilmektedir.

Vieira'ya (2011: 18) göre distopya yazarları geleceği olumsuz biçimde tasvir ederek okurlardan olumlu bir tepki beklemektedir. Yazılan sonların umut vadetmesi veya kişiyi umutsuzluğa sürüklemesi okurun bu konuda düşünmesi ve harekete geçmesi içindir. Bu aşamada yazarlar yarattıkları dehşet uyandırıcı gelecek tasavvurları aracılığıyla bireye elindekilerin değerini hatırlatmak istemektedir. Distopya yazarları eserlerinde modern toplumun bireye tanıdığı pek çok hak ve özgürlüğün kaybedilemeyecek veya feda edilemeyecek kadar değerli olduğunun altını çizmektedir.

3. Şiddetin Tek Sahibi Olarak Devletler

Devletler yüzyıllar boyunca varlıklarını sürdürmek için pek çok farklı strateji izlemiştir. Stratejiler, devletler için kritik bir öneme sahiptir. İzlenen akıllıca bir strateji devleti güçlendirip düşmanlara korku salabileceği gibi, yanlış bir strateji ise devletin sonu anlamına gelebilmektedir. Bu sebeple devletin kendi imkanlarını göz önünde bulundurarak bir strateji oluşturması yoluna devam edebilmesi adına önem arz etmektedir.

Bazı devletler uzun yıllar ayakta kalmalarını sürekli olarak girdikleri ve başarı kazandıkları savaşlara borçludur. Kazanılan yeni topraklarla sınırlarını genişletir, bu toprakların her türlü zenginliklerinden faydalanırken aynı zamanda olası düşmanlarına da gözdağı vermiş olurlar. Bazı devletler ise savaştan daha zahmetsiz bir yol olan diplomasinin nimetlerinden faydalanmayı tercih etmişlerdir. Ancak ister savaş ister diplomasi yoluna gidilsin zeki hamleler yapmayan bir devletin elindekileri yitireceği açıktır.

Bireyler açısından zorluklarla karşılaşmak ve bu zorluklar karşısında kendini yeterince koruyamamak büyük bir sorun ve ayrıca da istenmeyen bir durumdur. Birey tüm savaşını hayatta kalabilmek ve mümkünse de makul derecede konforlu bir yaşam sürdürebilmek için verir. Bu yolda ayakta kalabilecek gücünün olması onu rakiplerine karşı bir adım öne geçirir ancak bu güce sahip olmayan bireyler için bu durum ölümcül riskler taşıyabilmektedir. Rousseau bu noktada devreye girecek şeyin, devreye girmesi zorunlu olan şeyin bir sözleşme olduğunu söyler. Bu doğrultuda "üyelerinden her birinin canını, malını bütün olarak savunup koruyan

öyle bir toplum biçimi bulmalı ki, orada her insan hem herkesle birleştiği halde yine kendi buyruğunda kalsın, hem de eskisi kadar özgür olsun" (1762: 14) ilkesini savunur.

Rousseau'ya göre toplum sözleşmesinde bireyler bakımından birtakım haklardan vazgeçme diye bir şey yoktur; bu sözleşme ile durumları önceki durumlarına kıyasla gerçekten daha iyi olmuştur ve onlar herhangi bir vazgeçme yerine, yararlı bir değiş tokuş yapmışlardır. Doğal bağımsızlık yerine özgürlük; başkasına zarar verme gücü yerine, kendi güvenliklerini seçmiştir (1762: 31). Rousseau pek çok noktada haklıdır çünkü modern devletler bu esaslar üzerine kurulmuştur. Çıkarılan yasalar her zaman için adalete hizmet adına çıkarılmakta, bireylerin hak ve özgürlüklerini koruma amacıyla yürürlüğe konmaktadır. Yani bu sözleşmeyle hem mutlu hem de kendini güvende hisseden bireyler ve toplum yaratılmış olur.

Ancak tasarlanan ile gerçekleşen arasında her zaman için fark vardır. Rousseau her ne kadar yapılan bu sözleşmede bireyin daha kârlı ve daha avantajlı bir konumda yer aldığını söylese de realitede durum bunun tam tersidir. Günümüzde neredeyse tüm devletler bireylerine pek az şey sunmakta karşılığında ise oldukça fazla şey talep etmektedir. Bireyden sürekli olarak bir şeylerden feragat etmesi istenmektedir. Şayet istediği şey güvenliğinin sağlanması ise sürekli gözetlenmeyi ve kontrol altında tutulmayı kabul etmiş sayılır. Can ve mal güvenliği adına vazgeçtiği şey kendi özgürlüğüdür. Birey açısından bu makul bir anlaşma gibi görünebilir lakin bu noktada devlet kendi amacına hizmet eden düzeni de kurmuş olur çünkü birey kendini devletin ellerine bırakmıştır.

Devlet kurulan düzende bireylere pek çok şeyi yasaklamakta bu sayede kendisi bu hakların tek kullanıcısı olabilmektedir. Bireye yasak olan şey devletin bizzat kendisi için serbesttir. Yasakları çiğneyen birey karşılığında cezasını da hak etmiş sayılır çünkü yapılan anlaşmayı bozan taraf olarak bir bedel ödemesi şarttır. Verilen cezalar aracılığıyla bu yasakları çiğnemek isteyen diğerlerine de gözdağı verilmiş olur.

Machiavelli bir hükümdar için sevilmenin mi yoksa korkulmanın mı daha iyi olduğunu sorgularken idealin bu ikisinin birleşimi olması gerektiğini ancak bunun zor olduğunu söyler. Bir seçim durumunda ise korkulmanın daha iyi ve güvenli olduğunun altını çizer. Özellikle güce başvurmanın çok daha etkili bir yol olduğunu bu yüzden de güç kullanımını öğrenmenin hayati öneme sahip olduğunu savunmaktadır (1532: 71-77). Tarih sahnesine baktığımızda devletlerin de bu yolu seçtiği görülür. Etraflarına korku salmayı başaran tüm devletler uzun yıllar ayakta

kalmayı başarmışlardır zayıflayarak yok olmaları ise ancak güçten düşmeye başladıklarında meydana gelmiştir.

Şiddet işte tam da bu noktada devreye girmektedir çünkü korkuyu sağlamanın en etkili yollarından biri şiddete başvurmaktır. Şiddetin caydırıcı ve yok edici etkisi onun bu derece tercih edilmesindeki en önemli nedendir. Bu yüzden devletler için şiddet vazgeçilmezdir. Devletler genel olarak şiddeti istediklerine ulaşmada, egemenliklerinin devamı için düşmanlarından korunmada veya onları caydırmada kullanırlar. Bunun yanı sıra kendi tebaalarını kontrol etmek veya kontrol altına almak noktasında da devletlerin en büyük silahlarından biri korkudur.

Devletlerin şiddete bu derece sarılmaları onu paylaşmama noktasında bazı adımlar atmalarına sebep olmuştur. Böylesine etkili ve güçlü bir silahın tek hâkimi olarak onu kullanma yetkisinin devletlerin elini güçlendireceği oldukça açıktır. Weber (1971: 17) bu noktada devletin iradesini kabul ettirmek için fizikî zora başvurma tekeline sahip olan bir örgütlenme olduğunun altını çizer. Üstelik bu fizikî zora başvurma yetkisi meşru bir yetkidir.

Devletin baskı organları kamu düzenini sağlayabilmek için fizikî zora başvurma imkânını tekellerine alabilmişlerdir. Bunun sonucunda bireysel şiddetin her türü devlet tarafından yasaklanmıştır. Bu nedenledir ki, zarara uğramış bir kişinin zararını *ihkak-ı hak* anlayışı uyarınca bizzat tazmin etme ya da öç alma girişiminde bulunması, şiddet uygulaması men edilmiş bulunmaktadır (Vergin, 2011: 33). Bu hakların tamamı devlete ve onun kurumlarına aittir. Yaşanacak bir anlaşmazlık durumunda devlete başvurulacak ve onun verdiği karar bağlayıcı olacaktır. Bu kararı beğenmeyen, adaletin yerine getirilmediğini düşünen bireyin, devletin yasak koyarak onu men ettiği başka bir yola başvurusu kendisinin de cezaya tabi tutulması anlamını taşımaktadır.

Bugün devletlerin neredeyse tamamı şiddetin farklı türlerini kullanarak egemenliklerinin devamlılığını sağlamaktadır. Hukuk ve insan haklarının büyük gelişim gösterdiği toplumlarda bile bu duruma rastlanmaktadır. Devletin şiddet tekeli elinde bulundurması dahi vatandaşlarına bir uyarı niteliğindedir. Bireyin toplumun huzurunu kaçırarak veya bütünlüğüne zarar verecek herhangi bir eylemi, devletin uygun gördüğü şekilde cezalandırılacaktır. Bu cezalar devletin gelişim düzeyine bağlı olarak muhakkak ki farklılık arz edecektir. Şerî hükümlerin kabul gördüğü toplumlarda cezalar daha çok bedene yönelik olup fiziksel şiddeti içerirken, modern hukuk kurallarının geçerliliğini koruduğu bir toplumda cezalar

hapsedilme veya özgürlüğü kısıtlama şeklindedir ki bu da psikolojik şiddeti içermektedir.

4. Distopyalarda Şiddet Kullanımı: Nasıl ve Ne İçin?

Şiddet kullanmaktan çekinmeyen iktidarlar distopik kurguların en vazgeçilmez öğelerindedir. Bu tarz kurguların neredeyse tamamında iktidarlar kendilerinden korkan ve çeken bireyleri yaratma isteğiyle hareket etmektedir. Şiddetin vazgeçilmezliği işte tam da bu noktada devreye girmektedir. Korkunun bireyler üzerinde adeta zehir etkisi yaratması iktidar karşısında çözülen bireyler anlamına gelmektedir ki bu durumda şiddetin kendisi veya tehdidi çoğu zaman yeterli olmaktadır.

İktidarlar birer canavardır ve bireyin aklından çıkarmaması gereken yegâne şey bu canavarın hoşuna gitmeyen bir şey yaptığı taktirde yok edileceğidir. Kendisinin güvenliği için bu canavarın yanından usulca geçmeli, sivrilecek ya da fark edilecek bir şey yapmamalıdır. Bireyin kurtuluşunun anahtarı herkes gibi olmasında yani birey olmamasındadır. Kendi düşünceleri, duyguları, duruşu ve tavrı olmamalıdır. Sevinçleri, üzüntüleri, korkuları veya öfkesi yoktur. Nasıl biri olacağına iktidar onun yerine karar verme yetkisine sahiptir ve birey olma özgürlüğü onun elinden alınmıştır.

Onu her an gözetleyen bir “büyük birader” vardır. Sürekli olarak kaçtığı en büyük korkuları onu 101 numaralı odada beklemektedir. Düşünmesini engellemek için kitapları yakacak itfaiyeciler her an kapısını çalmak için hazır vaziyettedir. Bilincini yok eden ve onu uyuşturan büyük televizyonlar her an yayındadır. Silahlarını ateşlemeye hazır büyük ordular tetiği çekmek için tek bir emir beklemektedir. Kısacası iktidar, bireyin elini kolunu bağlayacak iplerden çok daha fazlasına sahiptir.

İktidar elindeki tüm imkanları kullanır ancak yapacağını zaten en başından yapmıştır. Distopik evrenlerde genel olarak planlı ve programlı hareket eden iktidarlara karşılaşmamızın başlıca sebeplerinden biri budur. Kurulan düzenin kusursuz bir şekilde işlemesi adına her şey düşünülmüştür. *Cesur Yeni Dünya*'da şişelenmiş bireyleri yaratan iktidarla, *Fahrenheit 451*'de itfaiyecileri kitap yakmaları için eğiten iktidar aynı noktada buluşur; düzen kurulmuştur ve devamlılığının sağlanması adına izlenecek yol bellidir. Kimi iktidarlar bunu bireylerini uyuşturarak ve rızalarını üreterek yapar ancak her iktidarın son kertede başvurduğu şey şiddettir.

Distopik evrenler benzerlerinden çok daha fazla şiddet içermeleriyle öne çıkmaktadır. İktidarlar şiddeti kendilerine tehdit oluşturabilecek her türlü oluşumun önünü kesmek adına kullanmaktadır. Bir aslan terbiyecisinin kırbağının gücüne güvenerek kendisinden çok daha güçlü bir aslanı dize getirmesi gibi iktidarlarda şiddeti kullanarak kalabalıkları kontrol altında tutmaktadır çünkü hem bireyleri hem de kalabalıkları hizaya getirmede şiddetten daha etkili olabilecek pek az yöntem vardır.

Şiddet dolaylı veyahut açık olarak kullanılır ancak şiddet ile kastedilen yalnızca fiziksel şiddet değildir. Çoğu durumda fiziksel şiddetin yarattığından çok daha büyük bir tahribat yaratacak psikolojik şiddet de buna eşlik etmektedir. Kimi durumlarda psikolojik şiddetin dozu öylesine yüksektir ki iktidarın fiziksel şiddete başvurmasına gerek dahi kalmaz. Psikolojik baskıyı/şiddeti nasıl kullanacağını bilen bir iktidar için şiddet her zaman B planıdır. Psikolojik şiddet bir sonraki aşamada fiziksel şiddet tehdidini içerdiği için birey üzerindeki etkisi de buna göre olmaktadır. Bireyin her an gözetlenmesi ve bunun farkında olarak her hareketine dikkat etmesi onun kendisini adeta bir laboratuvar faresi gibi hissetmesine neden olmaktadır. 1984'te Winston'un güncesine dört elle sarılmasının sebebi bu histir. Kendisine ait bir günce gerçek duygularını aktaracak bir kanal anlamına gelmektedir. Sürekli olarak gözetlenmek psikolojik açıdan kendisi için o derece yıpratıcı bir hal almıştır ki en büyük düşmanın kendi sinir sistemi olduğunu düşünmektedir. Sinir sisteminin kontrolünü kaybettiği kısacık bir an, gözlerindeki ufacık bir kıpırtı onu ele vermek için yeterlidir. Winston için bu günce delirmemesi ve ruh sağlığını koruması için tutunacağı tek daldır.

Cinsel ve ekonomik şiddette distopik evrenlerde karşımıza çıkabilmektedir. İktidarlar bireylerini yoksulluk ve açlıkla terbiye etmekte, cinselliklerini bastırmakta, kısıtlamakta veya kontrol altına almaktadır. Açlık ve yoksullukla mücadele eden bireyler için ilk öncelik yaşamlarını devam ettirebilecek besine ulaşmak olduğu için kişisel özgürlük ve bağımsızlıkları onlar için geri planda kalmaktadır. İhtiyaçlar hiyerarşisi gereğince bireyin fizyolojik ihtiyaçları her şeyden önce gelmektedir ki beslenme bunların ilkidir. Öncelikler listesinin en başına kişisel özgürlük ve bağımsızlığını koyacak bireyler, özellikle distopik evrenlerde, pek nadir karşımıza çıkmaktadır. İktidarlar "besleyen el" olarak bunun ayırındadır o sebeple de işler aleyhlerine döndüğü an bunu bir tehdit unsuru olarak kullanabilmektedir.

Cinsel şiddet daha çok bireyin cinselliğini bastırma veya kısıtlama olarak ortaya çıkmaktadır. Distopyalarda cinsellik iktidarın denetimindedir. İzin verilen cinsellik üreme ve toplumun devamlılığı adınadır. Sevgi ve tutku içi boşaltılmış duygulardır.

Cesur Yeni Dünya, 1984, Damızlık Kızın Öyküsü, Fahrenheit 451 ve daha pek çoğunda karşımıza çıkan durum budur. Distopik evrenlerde başarıya ulaşmak isteyen totaliter bir iktidar ise bu dört şiddet biçimini birlikte kullanarak kendisini garantiye almakta ve karşılaşacağı herhangi bir direnişte durumu rahatlıkla kendi lehine çevirebilmektedir.

5. Otomatik Portakal

Otomatik Portakal Anthony Burgess'in yazmış olduğu karabasan gibi bir gelecekte geçen distopik romanıdır. Burgess romanını kendisine ameliyatı mümkün olmayan bir beyin tümörü tanısı koyulduktan sonra yazmış ve büyük ün kazanmıştır. Kitap ünlü yönetmen Stanley Kubrick tarafından beyaz perdeye uyarlanmış (1971) ve kült filmler arasına girmiştir.

Burgess bu romanıyla bizleri geleceğin tehlikeli ve şiddet dolu dünyasına götürür. Romanın başkahramanı Alex'in yaşadıkları aracılığıyla hür irade ve kişinin birey olma özgürlüğü gibi kavramlar irdelenir. Burgess romanını şu sözlerle tanımlar: "...insanoğluna sistematik bir baskı uygulayarak onu otomatik işleyen bir makine haline getirenlere kılıç kadar keskin olan kalemimle saldırmaktan başka hiçbir şey yapamıyorum..."

Roman, hayatları şiddet üzerine kurulu gençlerin sokaklara dehşet saçtığı bir gelecekte geçmektedir. Şiddet o derece yaygın ve normal hale gelmiştir ki ne geceleri ne de gündüzleri sokaklar güvenli yerler olmaktan çıkmıştır. Gençler için şiddet bir eğlence aracı haline gelmiştir ve genç, yaşlı, kadın, erkek... fark etmeksizin herkes onların bu eğlencesinden nasibini almaktadır. Gençler kendi aralarında çeteler oluşturarak bunu bir güç gösterisi haline getirmiştir ve aralarında bölge savaşları yaşanmaktadır.

Başkahramanımız Alex bu çetelerden birinin lideridir, şiddet onun için bir eğlenceden daha da fazlasıdır. Şiddet hayatının her alanında, yaptığı tüm eylemlerin özündedir. Bayılarak dinlediği Beethoven'in senfonileri ona şiddetli bir kavgayı hatırlatır, cinselliği şiddet içerdiği ölçüde sever, evini talan ettiği yazarın kitaplığını dağıtarak kitapları parçalamak onun için zevktir. Canı sıkılıyorsa eğlenmek için gözüne kestirdiği herhangi birini biraz tartaklar ya da yakınlardaki bir dükkânı soyar.

Toplumun en büyük sorunu haline gelen şiddet-sever gençleri durdurmanın yolları aranır, araştırmalar yürütülür, her gün televizyonlarda ve gazetelerde sorunun olası sebepleri masaya yatırılır ancak işe yarar bir sonuca ulaşılamaz. Hatta gençlerin bu

eğilimlerini azaltmak adına eğitici danışmanlar devreye sokulur. Bu danışmanlar sorumluluğundaki gençleri suçtan ve şiddetten uzak tutarak topluma geri kazandırmakla yükümlüdürler ancak bu yöntem de pek etkili olmamakta ve ne yapılırsa yapılsın gençlerin bu şiddet çılgınlığı devam etmektedir.

Romanın asıl kırılma noktası Alex'in soymak için girdiği bir evde suçüstü yakalanması ve sonrasında yaşananlardır. Yaşlı ev sahibini tartaklayan Alex gözaltına alınır ve ev sahibinin ölümüne sebep olduğu için hapisaneyi boylayarak 14 yıllık bir mahkumiyete çarptırılır. Eyalet hapisanesinde işler başkahramanımız için hiç de iyi gitmemektedir çünkü roller değişmiştir. Gardiyanların ve diğer suçluların tacizlerine ve şiddetine maruz kalma sırası ondadır. Şehrin en azılı suçlusu ve korkulan çete lideri Alex gitmiş onun yerine yeni kimliğiyle 6655321 gelmiştir. Eyalet hapisanesinde O, artık hiç kimsedir. Rastgele rakamların birleşiminden ibaret bir metadan farksızdır. İktidar bu yolla onu kimliksizleştirmiştir ve o artık bir birey bile değildir. Hapishanedeki tüm görevlilerin suçlulara yalnızca göğüs numaralarıyla seslenmelerinin sebebi budur. Verilen mesaj gayet nettir; eski hayat geride kalmıştır bu aşamadan sonra tüm suçlular iktidarın birer malıdır. Böyle bir ortamda Alex için artık tek amaç iyi ve uslu bir çocuk gibi görünerek göze girmek ve oradan en kısa sürede kurtulmaktır. Ve beklediği fırsat tam iki sene sonra ayağına gelir.

5.1. Yeni Bir Yöntem

Şiddetin toplumda bu derece büyük bir sorun haline gelmesi iktidar için felaket çanlarının çalmasına neden olmuş, başta muhalefet olmak üzere toplumun her kesiminden sesler yükselmeye başlamıştır. Devlet yönetimini üstlenen iktidar partisi vatandaşların güvenliğini sağlamakla yükümlüken bu görevini yerine getirememekte, gençleri durduramamaktadır. İşlerin bu kadar ciddi bir safhaya geldiğini ve koltuğunun tehlikede olduğunu fark eden iktidar partisi için radikal bir karar almanın vakti gelmiştir. Yepyeni bir tedavi yöntemi bulunmuştur ve artık uygulamaya geçilmesinin tam da zamanıdır. Tedavinin adı Ludovico Tekniği'dir. Deney safhasında gayet başarılı sonuçlar veren bu yöntemle suçlular ıslah edilerek onlardan "iyi" insanlar yaratılması amaçlanmaktadır. İktidar partisi tedavinin özlemi çekilen huzurlu toplumu oluşturacağı iddiasındadır. Öyle ki tedavi sonucunda elde edilecek tek kazanım suçluların ıslahı değildir. Suç olgusu dahi ortadan kalkacak böylelikle de iktidarın toplumun her bireyine vadettiği güvenli ortamda mümkün olacaktır.

Ludovico Tekniği oldukça basit ancak etkili bir tedavi yöntemidir. Pavlov kanunlarına dayanan bu yöntem ile deneklere pekiştireçler aracılığıyla yeni davranış örüntüleri kazandırılması amaçlanmaktadır. Tedaviye alınan suçlu öncelikle rahat ettirilir ve iyi beslenmesi sağlanır. Hapishane ortamındaki sağlıksız koşullardan kopararak oldukça ferah ve güzel bir odaya alınır. İlk etapta bir ödül gibi görünen bu tedavi aslında yaldızlı bir hediye paketine sarılarak korkunçluğu gizlenen bir cezadır. Tedavi boyunca suçluya oldukça gerçekçi ve vahşet dolu şiddet içerikli görüntüler ve filmler gösterilir. Bu esnada suçluya ilaçlar enjekte edilir. Bu ilaçlar suçluda mide bulantısını tetikler ve onda kusma hissi uyandırır. Böylelikle bulantıyla şiddet şartlandırılmış olur. Her seansta hem ilaçların hem de gösterilen şiddetin dozu artırılarak bu durum iyice pekiştirilir. Suçlu için şiddet uygulamak şöyle dursun şiddetin düşüncesi bile katlanılmaz hale gelir çünkü şiddet düşüncesi onda fiziksel acıya benzer duyguları tetiklemektedir.

Klasik ceza sistemlerinin etkili olmayışı iktidar partisinin asıl gerekçesidir. Onlara göre klasik penolojik yöntemler başarısızlığa uğramıştır. Suçluları bir araya tıkmak suçu önlemediği gibi suçun artmasına neden olmaktadır. Cezalar suçlular için hiçbir şey ifade etmemektedir hatta sözde cezalar onların hoşlarına dahi gitmekte hapishanede birbirlerini hırpalamaya hatta öldürmeye bile başlamaktadırlar. O yüzden tedaviye odaklanmak ve suç refleksini öldürmek yeterli olacaktır.

5.2. Tanrı Ne İster?

İki koca yılını hapishanede geçiren Alex için istediği fırsat adeta ona gümüş tepside sunulmuş gibidir. Bu kadar şanslı olması inanılır gibi değildir. Yaklaşık iki haftalık tedavi sonucunda o artık bir sayı olmaktan çıkıp özgür dünyanın anahtarına sahip olan bir birey olacaktır. Bunlar için minnettar olduğunu dile getirdiğinde hapishane müdürü onu uyarır; minnettar olmamalıdır çünkü kabul ettiği şey bir ödül değildir ve hatta ödülle ilgisi bile yoktur.

Tedavi süreci başlayan Alex daha ilk seansta kendisini bekleyen şeyin bir ödül olmadığını anlar ancak artık çok geçtir. Bir koltuğa mihlanmış şekilde ve fal taşı gibi açılmış gözlerle tüm o görüntüleri izlemeye zorlanmaktadır. İlaçlar ise kelimenin tam anlamıyla onu hasta etmektedir. Daha ilk günden posası çıkmıştır. Ne yalvarmaları ne de bağırıp çağırılmaları onu bu işkenceden kurtaramamıştır. İki haftalık sürecin sonunda o artık programlanmış bir robottur.

Ludovico tekniği başarılı olmasına başarılıdır ancak çok ciddi etik problemleri barındırmaktadır. Hapishane müdürünün bu konudaki şüphelerini paylaşan bir

diğer kişi de hapishanenin papazıdır. Böyle bir tekniğin insanı iyi birine dönüştöremeyeceğini düşünmektedir. Ona göre iyilik içten gelir ve seçilen bir şeydir, insan seçemediğinde de insanlıktan çıkmaktadır. İyi bir insan olmak bu durumda görüldüğü kadar hoş olmayabilmektedir. İyi bir insan olmak belki de korkunçtur. “Acaba tanrı ne istemektedir? İyilik mi istemektedir yoksa iyi olma seçeneğini mi? Kötülüğü seçen bir insan kendisine iyilik dayatılan bir insandan bazı açılardan daha mı üstündür?” gibi derin ve zor sorularla bizi baş başa bırakmaktadır.

İlahi dinlerde tanrı insanı yaratmış ve onu özgür iradesiyle baş başa bırakmıştır. Seçme hakkı bireyin kendisindedir. Seçimleri onun için ancak ölümden sonraki yaşamında bir şey ifade etmektedir. Tanrı kullarına iyilik karşılığında cenneti vademiştir ancak kullarına iyiliğı dayatmamıştır, bu yalnızca bireyin kendi seçeceği bir şeydir. Aklı ve hür iradesi ona iyilik ve kötülüğün ayırımına vararak doğru olanı yapması için verilmiştir. *Otomatik Portakal*'da iktidarın yaptığı bunun tam tersidir. Ludovico Tekniğı'ni kullanmasının sebebi bireyi birey yapan özelliklerin başında gelen hür iradeyi yok etmektir. Hür iradesi yok olan bir bireyin seçim hakkından söz etmek ise mümkün değildir.

Alex aklı ve hür iradesi yerinde bir birey olarak aslında şiddetin ve öldürmenin yanlış bir şey olduğunun fazlasıyla farkındadır. Bunun toplum için zararlı olduğunun bilincindedir ancak o şiddeti sevmektedir ve bunu yapmasının tek sebebi şiddetten zevk almasıdır. Onu tedavi eden doktorun ifade ettiği şekliyle akıl çağının kafirliği budur: Doğruyu görüp onaylamaktadır ama yine de yanlış yapmaktadır. Ancak Alex'in endişelenmesine hiç gerek yoktur. Tedavisi sonlandığında doğruyu görüp onaylayacak ve doğruyu seçmekten başka şans olmayacaktır.

5.3. Seçemeyen İnsan, İnsanlıktan Çıkar

İki haftalık tedavi sürecinin sonuna gelindiğinde iktidarın aklında tek bir soru vardır: “Acaba tedavi yeterince etkili olmuş mudur?” Eğer tedavi istenilen ölçüde bir başarı sağlarsa iktidar için sonsuz egemenliğin formülü de bulunmuş olacaktır çünkü iktidar bu yöntemi yalnızca suçlularla baş etmek veya şiddeti önlemek için kullanmayacaktır. İktidarın eylemlerini onaylamayan grupların etkisiz hale getirilmesi ve hatta ortadan kaldırılması bu yöntemle mümkün olacak, böylelikle iktidar kendi onayladığı eylemlerin dışına çıkamayan milyonlarca makine yaratmak için sihirli bir değneğı sahip olacaktır.

Tedavisinin sonuna gelen Alex iktidarın sihirli deneğinin değdiği ilk kişi olarak sergilenmek üzere hazırlanır: “Acaba gerçekten de sadece iyilik yapabilen bir makine yaratılmış mıdır?” Yapılan gösterinin sonucunda anlaşılır ki sonuç beklenilenden daha iyidir. İnsanları hırpalamaktan, karşısındakinin kan revan içinde yerlerde sürünmesinden zevk alan Alex artık küçük bir iyilik makinesidir. Kendisine vuran birine misliyle karşılık vererek onu yaptıklarına pişman eden Alex’in yerini öteki yanağını çeviren Alex almıştır. Şiddetin düşüncesi bile onu hasta etmekte ve dayanılmaz sancılar içinde kıvrandırmaktadır.

Muhakkak ki iyiliğe mecbur edilen birinin yaptıklarında içtenlik aramak boşuna bir çabadır. İlahi dinlerde de Tanrının, iyiliği seçen kullarını mükafatlandıracağı sürekli tekrarlanmaktadır. Her ne kadar tedavi sonucunda suçlulardan iyi ve sağduyulu bireyler yaratılacağı söylene de durum sadece görünüş itibarıyla böyledir. Kişi iyi bir bireye dönüşmemiştir sadece seçim şansı elinden alındığı için yapabileceği başka bir şey kalmamıştır. Hareketlerinde samimi değildir çünkü kendi çıkarlarını düşünmektedir. Şiddete meyletmemesinin tek sebebi fiziksel acıdan kaçınmak istemesidir.

5.4. Şiddet Şiddeti Doğurur

Tedavisi biten Alex özgür dünyaya geri döner ancak kendisi özgür değildir. Demir parmaklıklar ve yüksek duvarların arasından kurtulmuştur fakat akli ve zihni iktidarın kapattığı kafestir. Tek yapmak istediği uyumak ve hiçbir şey yapmamaktır. İlk olarak evine ailesinin yanına döner ve burada hiç beklemediği bir tepkiyle karşılaşır. Onun yokluğunda ailesi eve yeni bir kiracı olarak onun odasına yerleştirmiştir. O artık kendi evinde bile istenmeyen biridir. Kötü şeyler yapmış, kanun ve nizam tanımamış, son olarak ise yaşlı bir kadının ölümüne sebep olmuştur. Ailesi onun gibi kötü bir evlat istememektedir. Alex böylelikle tek sığınağı olan ailesini ve evini de kaybetmiş olur.

Sokaklarda amaçsızca dolaşan Alex için yaşamın bir anlamı kalmamıştır. İsteddiği şey hayatını sona erdirmektir ancak bunu nasıl yapacağını bilememektedir. Kendini kesmek veya asmak hasta hissetmesine yol açmaktadır. İktidar onu öylesine aciz bir hale getirmiştir ki intihar bile edememektedir. O yüzden de kütüphaneye giderek acısız bir ölüm yolu bulacağı kitaplar aramaya karar verir.

Büyük karma yasası ise işte tam bu noktada Alex’ in karşısına çıkar. Kütüphanede, iki sene önce kitaplarını parçalayarak öldüresiye dövdüğü yaşlılardan biriyle karşılaşır. Dövülen arkadaşlarının hesabını sormak isteyen yaşlılar tarafından

şiddete uğrayan Alex'in imdadına kütüphane görevlilerinden biri yetişir ve polisi arar. Kurtulduğunu zannederek sevinen Alex'i ise ikinci bir şok beklemektedir. Yardıma gelen polislerden biri eskiden en büyük düşmanlarından biri olan karşı çetenin lideri, diğeri ise eski çete arkadaşısıdır. Alex karşısında duran bu iki kişinin nasıl olup da polis olabildiğinin şaşkınlığı içindedir. Daha iki sene öncesine kadar her ikisi de devlet tarafından aranan azılı suçlular iken şu an düzeni koruyan üniformalı birer polis memuru olmaları inanılacak gibi değildir.

Suçsuz olduğunu haykıran Alex'e küçük bir ders vermek isteyen polisler onu ıssız bir araziye götürür. Öldüresiye dövdükleri Alex'i orada bırakarak giderler. Uzun bir süre sonra kendine gelen Alex yardım bulma umuduyla yürümeye başlar. Gördüğü ilk evin kapısını çalan Alex yalvararak yardım ister. Kapı açıldığında kendisini bir sürpriz daha beklemektedir. Kapısını çalarak yardım istediği kişi tam iki sene önce evine zorla girerek karısına tecavüz ettiği ve kitaplarını parçaladığı yazarın ta kendisidir. Tanınacağı korkusuyla panikleyen Alex birkaç saniye sonra rahatlar çünkü eski günlerde işlediği her suçta yüzünü gizlemek için kullandığı maskeler işe yaramıştır. Alex'in yüzünü görmeyen ve sadece sesini duyan yazar da bu yüzden onu tanımamıştır.

Alex'in başından geçenleri dinleyen yazar ona yardım teklif eder; Alex bu baskıcı iktidarın devrilmesinde önemli bir role sahip olacaktır. İktidarın şu an için en böbürlendiği şey suçlularla başa çıkma yöntemi olduğuna göre sıradan halkın olanların iç yüzünü görmesi yeterli olacaktır. Alex bu şeytani yöntemin canlı tanığıdır ve gerçekleri gören aileler muhakkak ki kendi oğullarının da tıpkı Alex gibi zavallı birer kurban olmalarına göz yummayacaktır. Bundan sonra neyin suç olup olmadığına karar veren iktidarın istediği takdirde hoşuna gitmeyen herkesin iradesini yok etmekte bu yöntemle başvurma tehlikesi söz konusudur. Bunun önüne geçmek halkın elindedir ve yapılması gereken tek şey halkın gerçekleri görmesini sağlamaktır.

Yazar Alex'e bunları söyledikten sonra ona bu konuyla alakalı yazdığı makaleyi gösterir. Bu makale büyük ses getirecektir ancak Alex'in de yapması gereken bazı şeyler vardır: Halkın önüne çıkarılacak, hayatının mahvolduğu söylenecek ve bütün yürekler hiddetlendirilecektir.

İlk önce iktidar tarafından kullanılan Alex şimdi de muhalefetin elinde bir oyuncak olmak üzeredir. İlk etapta bunlara karşı çıkar çünkü artık bir piyon olmak istememektedir. O'nun istediği tek şey vardır; eskisi gibi olmak. Ancak muhalefetin Alex için başka bir planı vardır. Özgürlük davasının bir şehidi olarak kendisine

düşen rolü oynamalıdır. Bir apartman dairesine götürülen Alex orada dinlenmesi için bırakılır. Oldukça yorgun olan Alex burada uyuyakalır ve birkaç saat sonra kulağında bir müzik sesiyle uyanır. Bu onun yıllardır dinlemediği senfonilerden biridir. İlk bir iki saniyesini keyifle dinledikten sonra bedenine saplanan sancılarla iki büklüm olur. Duvarları yumruklayarak müziğin sona erdirilmesi için çığlık çığlığa bağırarak Alex oradan kurtulmak ister fakat kapı kilitlidir. Bu öylesine kasıtlı bir işkencedir ki aslında hemen ölmesi onun için daha iyi olacaktır. Odadaki camı açar ve bu işkenceden kurtulması için yapması gerekeni yapar; kendini boşluğa bırakır.

5.5. Peki Şimdi Ne Olacak?

Gözlerini hastanede açan Alex her şeyin ona oynanan bir oyun olduğunun da farkına varır. İktidar partisinin onu bir makineye çevirdiği yetmezmiş gibi şimdi de muhalefetin kirli oyunlarının bir kurbanı olmuştur. Dayaklar yemiş, şiddetin her türlüüne maruz kalmış, ailesi tarafından reddedilmiş, tüm bunlar yetmezmiş gibi bir de intihara sürüklenmiştir. Orada onu ziyarete gelen muhalefet partisi üyelerinin keyfi yerindedir. Olanları tüm çıplaklığıyla gören halk adeta çılgına dönmüştür. Alex özgürlüğe iyi hizmet etmiştir ve iktidar partisinin tekrar seçilme şansını da yok etmiştir.

Daha önceleri Alex'i bir makineye çevirmek için onu tedavi eden doktorlar bu kez de eski haline döndürmek için çaba harcarlar. Birkaç hafta sonra taburcu olduğunda hem fiziksel açıdan iyileşmiş hem de iki yıl önceki haline dönmüştür. Aklından şiddete dair bir şey geçirdiğinde vücuduna saplanan ağırlar artık yoktur. Alex yine şiddetin hayatının temelinde yer aldığı "O" şiddet sever genç olmuştur.

Alex' in eski hayatına geri dönmesi çokta uzun sürmez. Tıpkı eski günlerde ki gibi bir çetesi vardır ve kendisi yine bu çetenin lideridir. Geceleri dehşet saçmaya devam etmektedirler ancak Alex için bazı şeyler kökünden değişmiştir. Eskiden yaptığı her şeyden çılgınca zevk alan Alex için tüm bunlar artık eğlenceli olmaktan çıkmıştır. İki sene önce sokakta gördüğü savunmasız birinin dişlerini sökmek, onu yerde tekmelemek ve yalvarmalarını dinlemek Alex'e kendisini inanılmaz derecede iyi hissettirirken şimdi bu yaptıkları kendisini aptal gibi hissetmesine neden olmaktadır. Tüm bunlardan sıkılan Alex için artık her şey anlamsız hale gelmiştir. Her şeyi alaya almak, aciz insanlara şiddet uygulamak veya dükkanları soymak artık onu eskisi gibi eğlendirmemektedir. Adeta bir buhran içerisindedir. Düşünceli bir şekilde hayatının amacını sorguladığı bir gecede eski arkadaşlarından biriyle karşılaşması aklındaki soruların cevaplanmasına da vesile olur. Eski çete arkadaşı

evlenmiş ve kendine mutlu bir hayat kurmuştur. Alex gördükleri ve duydukları karşısında öylesine afallamıştır ki masasına dönüp tek başına düşündüğünde kendi istediğinin de bu olduğunun farkına varır.

O eski ve çılgın gençlik günleri geride kalmalıdır çünkü artık büyümenin vakti gelmiştir. Eski, küçük ve sorumsuz Alex'e hemen veda etmeli ve hayatına anlam katacak şeyi bulmalıdır. Belki de bir aile kurmalı akşam yemeğinin hazır olduğu bir evde eşi ve çocuklarıyla mutlu bir hayat sürmelidir. Ve o an kararını verir; yarın yepyeni bir insan olarak uyanacak ve bir yetişkin olarak yapacağı ilk şey de kendisine evlenecek bir eş bulmak olacaktır.

6. Sonuç

Özgür iradenin yok edilmesinin hem birey hem de toplum açısından barındırdığı tehlikelerin gözler önüne serildiği *Otomatik Portakal* iktidarların amaçlarına ulaşmada ne derece cüretkâr olduğunu anlamak açısından da son derece önemlidir. Amaçlarına ulaşmada devletin yetkilerini kendi yararına kullanmaktan çekinmeyen bir iktidar için bireylerin kişilik hakları da bir anlam ifade etmemektedir. İktidar için bireyin kişilik hakları ihlal edilebilir, denetlenebilir ve hatta gerektiği takdirde baskılanıp ortadan dahi kaldırılabilir bir niteliktedir. Eleştirilmeyi sevmeyen iktidarlar için ise birey ve bireyin bu hakları çoğu durumda kendi egemenliklerini tehlikeye sokmaktadır. İktidarların bireyi baskılamasının temel sebebi budur.

Otomatik Portakal'da toplum açısından önemli bir problem olan şiddet meselesinin bireyin özgür iradesinin ortadan kaldırılarak çözümü tam da böyle bir iktidarın yapacağı bir şeydir. Oysa ki toplumsal bir problemin çözümünde iktidar devlet yönetimini elinde bulundurması sebebiyle bu konudaki en yetkili merci olarak toplum yararını gözetmelidir. İktidar bulduğu çözümlerde toplum yararını gözetmeli fakat bunu yaparken bireyin kişilik haklarına da saygı duymalıdır.

Romanda iktidar için kendi egemenliği ve çıkarları daha ön planda olduğu için bireyi bu noktada kurban etmekte de bir sakınca görmemektedir. Suç ve şiddetle mücadele etme bahanesiyle bireylerin özgür iradelerini yok ederek seçme hürriyetlerine saldırmak ya da onları, iplerini elinde bulundurduğu kuklalara çevirmenin iktidar açısından hiçbir mahsuru yoktur. İktidarın karar ve eylemlerini denetlemekle yükümlü olan muhalefetin de benzer davranışlar sergilemesi olayları daha da içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Muhalefetin, iktidarın ne derece canavarlaştığını göstermede Alex'i yem olarak kullanması bunun en büyük

kanıtıdır. Bu durum, partilerin kendi çıkarları söz konusu olduğunda aynı dürtüyle hareket ettiklerinin de göstergesidir.

Hasreti çekilen huzurlu toplumu yaratma iddiasındaki iktidarın bu amaçla hareket etmediği romanda vurgulanan bir diğer noktadır. Böylesi iktidarlar için ideal ve huzurlu toplum düzeni bireyin özgür ve emniyette olduğu bir düzenden çok kendi egemenliklerinin garantiye alındığı bir düzendir. Kısacası iktidarlar, ideal toplum düzeninden ziyade kendi ideal düzenlerini yaratma dürtüsüyle hareket ettiklerinden yaptıkları tüm eylemlerde de kendi çıkarlarını gözetirler. Bireyi baskılamak, kontrol altına almak ve hatta özgür iradesini yok etme noktasındaki tüm çabalar bu amaca hizmet etmektedir. Suç kavramı bu aşamada klasik anlamını yitirerek iktidarın sınırlarını belirlediği bir hale bürünmektedir. İktidarın kendisini eleştirmek, meşruluğunu sorgulamak ve hatta iktidardan memnuniyetsizliğini dile getirmek dahi suç sayılabilmektedir çünkü suçun ne olup olmadığına karar veren de iktidarın kendisidir. Böylesine başarılı sonuçlar elde edilen bir yöntemi elinde bulunduran iktidar, istediği takdirde bunu kendisine karşı olan grupları bertaraf etmede de kullanabilmektedir. Hapishanede suçlulara yeni tedavi yöntemini duyuran İçişleri Bakanı'nın "yakında bu hapishanelerimizi siyasi suçlularla doldurmak zorunda kalabiliriz" demesi iktidarın asıl amacını da belli etmektedir.

Bunun yanı sıra suç ve şiddetle mücadelede yeni bir çığır açacaklarını söyleyerek uygulamaya koydukları yeni yöntemde iktidarın ne denli ileri gidebileceğinin korkunç bir örneğidir. Suç ve şiddetin önlenmesi için bireyleri feda etmek ancak çarpık bir zihniyetin ürünüdür. Suçun faturasının sadece bireye kesilmesi, sorunun kökenine inilmesini önleyerek çözüm yollarının tıkanmasına sebep olmaktadır. Suçla mücadelede kullanılan eski yöntemlerin etkili olmadığı bahanesinin arkasına sığınan iktidarda bu yüzden daha sert önlemler almaya yönelir. Bulunacak daha sert yöntemlerle suçun önüne geçilebileceği düşünülmektedir. Ancak tarih boyunca ne denli sert önlemler alınır alınsın suçun önüne yine de geçilememiştir. Tarihsel süreç içinde devletler suça karışan vatandaşlarını bazen asmış, bazen bir uzvunu kesmiş, bazen işkenceyle öldürmüş bazen ise kurşuna dizmiştir ancak yine de suçlar artarak devam etmiş, uygulanan bu yöntemler yeterli olmamıştır. Buradan da anlaşılmaktadır ki suçun önlenmesi adına devletlerin uyguladığı sert önlemler veya ağır cezalar çözüm noktasında pek de etkili olmamaktadır.

Otomatik Portakal bizlere suçun çok daha karmaşık bir yapısının olduğunu göstermektedir. Suçun önlenmesi sadece devletin yaptırımlarıyla ya da verilen cezaların ağırlığıyla ilgili değildir. Alınacak önlemlerin sertliği veya iktidarın ipleri eline alması bu noktada bir çözüm sunmamakta ve olayları etik açıdan içinden

çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Birey ve bireyin kişilik haklarının ihlal edilmesi çözüm noktasında kabul edilemeyecek kadar sakıncalıdır. Bugün baktığımızda suç ve şiddet sorununu büyük oranda çözen ülkelerin neredeyse tamamı bunu sağladıkları refah ortamına ve kaliteli eğitim sistemlerine borçludurlar. Bireylerini küçük yaştan itibaren eğiten ve insan haklarına saygıyı öğreten ülkelerde suç oranları da oldukça düşük olmaktadır. Sıkı önlemlerden ziyade eğitimin bu konuda daha etkili olduğu aşikâr bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

- Burgess A. (2007), *Otomatik Portakal*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Machiavelli, N. (2015), *Prens* (Çev. Göksu Birol), Ankara, Yason Yayınları.
- Roth, M. (2005), "Trauma: A Dystopia of The Spirit", *Thinking Utopia: Steps into Other Worlds*, Ed.: Jörn Rüsen, Michael Fehr, Thomas Rieger, New York: Berghahn Books.
- Rousseau, J.J. (2006), *Toplum Sözleşmesi* (Çev. Vedat Günyol), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Vergin, N. (2011), *Siyasetin sosyolojisi*, İstanbul, Doğan Egmont Yayınları.
- Vieira, F. (2011), "The Concept of Utopia", *The Cambridge Companion to Utopian Literature*, Ed.: Gregory Claeys, Cambridge University Press, New York.
- Weber, M. (1971), *Economie et Societe*, Plon, Paris.